

Tożsamość (w) przestrzeni

Сущность пространства

пространство сущности

Studia dedykowane
Profesorowi Wasilijowi Szczukinowi

TOŻSAMOŚĆ (W) PRZESTRZENI

СУЩНОСТЬ ПРОСТРАНСТВА /
ПРОСТРАНСТВО СУЩНОСТИ

SCRIPTA ŁUŻNIANA

Tom II

TOŻSAMOŚĆ (W) PRZESTRZENI

СУЩНОСТЬ ПРОСТРАНСТВА /
ПРОСТРАНСТВО СУЩНОСТИ

Studia dedykowane
Profesorowi Wasilijowi Szczukinowi

Pod redakcją
Matyldy Chrzęszcz,
Kseni Dubiel
i Heleny Duć-Fajfer

Kraków

Matylda Chrząszcz

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

✉ <https://orcid.org/0000-0003-4313-5995>

✉ matylda.chrzaszcz@uj.edu.pl

Ksenia Dubiel

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

✉ <https://orcid.org/0000-0002-7512-2235>

✉ ksenia.panas@uj.edu.pl

Helena Duć-Fajfer

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

✉ <https://orcid.org/0000-0001-9436-3846>

✉ helena.duc-fajfer@uj.edu.pl

© Copyright by individual authors, 2022

Recenzenci

dr hab. Andrzej Dudek, prof. UJ

Prof. Natalia Vesselova, University of Ottawa

Opracowanie redakcyjne

Irena Gubernat (j. polski), Yanina Ryier (j. rosyjski)

Projekt okładki

Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8138-730-9 (druk)

ISBN 978-83-8138-731-6 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381387316>

Na okładce: mapa Moskwy, 1726 (www.rijksmuseum.nl)

Publikacja dofinansowana przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

Fot. Barbara Szczukin

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'B. Szczukin'.

TABULA GRATULATORIA

- Zbigniew Babik, Uniwersytet Jagielloński
Vsevolod Bagno, Rosyjska Akademia Nauk /
Российская академия наук
Krzysztof Bak, Uniwersytet Jagielloński, Uni-
wersytet Sztokholmski / Stockholms
universitet
Katarzyna Bazarnik, Uniwersytet Jagielloński
Zofia Berdychowska, Uniwersytet Jagielloński
Krzysztof Bielawski, Uniwersytet Jagielloński
Piotr de Bończa Bukowski, Uniwersytet
Jagielloński
Dariusz Brodka, Uniwersytet Jagielloński
Jerzy Brzozowski, Uniwersytet Jagielloński
Renata Bura, Uniwersytet Jagielloński
Anna R. Burzyńska, Uniwersytet Jagielloński
Magdalena Wasilewska-Chmura, Uniwersytet
Jagielloński
Wojciech Chlebdą, Uniwersytet Opolski
Urszula Cierniak, Uniwersytet Humanistyczno-
Przyrodniczy im. Jana Długosza w Często-
chowie
Andrzej Dudek, Uniwersytet Jagielloński
Katarzyna Dybeł, Uniwersytet Jagielloński
Adam Fałowski, Uniwersytet Jagielloński
Lazar Fleishman, Uniwersytet Stanforda / Stan-
ford University
Dorota Gil, Uniwersytet Jagielloński
Pavel Glushakov, Ryga
Marek Hałaburda, Uniwersytet Papieski Jana
Pawła II
Agata Hołobut, Uniwersytet Jagielloński
Gabriella Elina Imposti, Uniwersytet Boloński /
Università di Bologna
Jadwiga Janaszek, Kielce
Maria Jodłowiec, Uniwersytet Jagielloński
Beata Kalęba, Uniwersytet Jagielloński
Jerzy Kapuścik, Uniwersytet Jagielloński
Lubov Kiselova, Uniwersytet w Tartu / Tartu
Ülikool
Jadwiga Kita-Huber, Uniwersytet Jagielloński
Anna Klimkiewicz, Uniwersytet Jagielloński
Maria Kłańska, Uniwersytet Jagielloński
Agnieszka Kocik, Uniwersytet Jagielloński
Alexandr Korablev, Doniecki Uniwersytet
Narodowy / Донецкий национальный
университет
Lesława Korenowska, Uniwersytet Pedagogicz-
ny w Krakowie
Lucyna Korycińska, Uniwersytet Jagielloński
Katalin Kroó, Uniwersytet Loránd Eötvös /
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Olga Kuptsova, Moskiewski Uniwersytet Pań-
stwowy / Московский Государственный
университет
Halina Kurek, Uniwersytet Jagielloński
Tatjana Kuzovkina, Uniwersytet Talliński / Tal-
linna Ülikool
Andrzej de Lazari, Uniwersytet Łódzki
Bohdan Łazarczyk, Uniwersytet Jagielloński
Lidia Macheta, Uniwersytet Jagielloński
Dina Magomedova, Rosyjska Akademia Nauk /
Российская академия наук
Izabella Malej, Uniwersytet Wrocławski
Agnieszka Malska-Lustig, Uniwersytet
Jagielloński

- Elżbieta Mańczak-Wohfeld, Uniwersytet Jagielloński
- Maria Maślanka-Soro, Uniwersytet Jagielloński
- Gabriela Matuszek-Stec, Uniwersytet Jagielloński
- Barbara Michalak-Pikulska, Uniwersytet Jagielloński
- Roman Mnich, Uniwersytet Warszawski
- Galina Nefagina, Akademia Pomorska w Słupsku
- Arkadiy Neminushchiy, Uniwersytet Dyneburski / Daugavpils Universitāte
- Jakub Niedźwiedź, Uniwersytet Jagielloński
- Sylvia Nowak-Bajcar, Uniwersytet Jagielloński
- Ryszard Nycz, Uniwersytet Jagielloński
- Tereza Obolevitch, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
- Magdalena Ochniak, Uniwersytet Jagielloński
- Barbara Oczkowska, Uniwersytet Jagielloński
- Barbara Olaszek, Uniwersytet Łódzki
- Alexander Ospovat, Uniwersytet Kalifornijski / University of California
- Agnieszka Palej, Uniwersytet Jagielloński
- Ewelina Pilarczyk, Uniwersytet Jagielloński
- Irina Prokhorova, Moskiewski Uniwersytet Państwowy / Московский Государственный университет
- Elżbieta Przybył-Sadowska, Uniwersytet Jagielloński
- Wacław Rapak, Uniwersytet Jagielloński
- Renata Rodak, Uniwersytet Jagielloński
- Rozalia Sasor, Uniwersytet Jagielloński
- Yuliya Sergo, Udmurcki Uniwersytet Państwowy / Удмуртский государственный университет
- Elżbieta Solak, Uniwersytet Jagielloński
- Barbara Sosień, Uniwersytet Jagielloński
- Elena Sozina, Uralski Uniwersytet Federalny / Уральский федеральный университет
- Ewa Stala, Uniwersytet Jagielloński
- Lidia Sudyka, Uniwersytet Jagielloński
- Jan Szczepaniak, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
- Włodzimierz Szturc, Uniwersytet Jagielloński
- Dorota Szumska, Uniwersytet Jagielloński
- Stanisław Śnieżewski, Uniwersytet Jagielloński
- Wanda Świątkowska, Uniwersytet Jagielloński
- Marietta Turyan, Sankt Petersburg
- Anna Walczuk, Uniwersytet Jagielloński
- Jadwiga Waniakowa, Uniwersytet Jagielloński
- Halina Waszkielewicz, Uniwersytet Jagielloński
- Władysław Witalisz, Uniwersytet Jagielloński
- Natalia Vesselova, Uniwersytet Ottawski / University of Ottawa
- Grażyna Zając, Uniwersytet Jagielloński
- Marcin Ziomek, Uniwersytet Jagielloński

Spis treści

TABULA GRATULATORIA	5
BARBARA SZCZUKIN, MAŁGORZATA SZCZUKIN	
Biogram z bliskiej perspektywy nakreślony	7
HELENA DUĆ-FAJFER	
Wasilij Gieorgijewicz Szczukin – wszechstronny badacz i erudyta.....	11
SPIS PUBLIKACJI	19
WSTĘP.....	37
Введение	39
PRZESTRZEŃ GEOGRAFICZNA.....	41
ANDRZEJ ROMANOWSKI	
Pogranicze polsko-rosyjskie (do roku 1863). Zagadnienia i postacie	43
MAGDALENA DĄBROWSKA	
Ziemie niemieckie oczyma rosyjskich podróżopisarzy przełomu XVIII i XIX wieku – miejsca wspólne, miejsca różne (wokół <i>Listów Rosjanina podróżującego po Europie od 1802 do 1806 roku</i> Dmitrija Gorichwostowa)	55
Кристина Воронцова	
Польша в русской литературе постсоветского периода: обзор проблемы	67
Дечка Чавдарова	
Образ Коми в воспоминаниях болгарских строителей и лесорубов	77
Джон Даглас Клэйтон	
Гурзуф как <i>locus amoenus</i> в житнетворчестве А.С. Пушкина.....	89
Виктор Скрунда	
К истории русской меньшинственной идеи в межвоенной Польше (РОМ, 1934).....	101

PRZESTRZEŃ PSYCHOLOGICZNA	111
URSZULA TROJANOWSKA	
„Schody w pustkę” – przestrzeń i sen w opowiadaniu <i>Szatniarz</i> Jeleny Dołgopiat.....	113
Ксения Касаткина	
Психологическое пространство «подполья» в повести Ф.М. Достоевского <i>Записки из подполья</i>	125
Сергей Доценко	
Обезвельопал А.М. Ремизова как модель «внутренней эмиграции»...	139
Валерий Мильдон	
Эней и Анна. Пространства судьбы в <i>Энеиде</i> и <i>Анне Карениной</i>	151
Ксения Дубель	
Эго – Гео. Пространство личности или личность пространства? Заметки о ранних стихах Гео Шкурупия	163
MARIA MALEWSKA	
Pamięć i tożsamość w utworze Pavla Amnuela <i>Spowiedź</i>	173
PRZESTRZEŃ TEKSTUALNA	185
Аркадий Гольденберг	
Хронотоп праздника в метасюжете Гоголя	187
HELENA DUĆ-FAJFER	
Przestrzeń rosyjskości w literaturze łemkowskiej.....	201
Людмила Луцевич	
Хронотопический континуум поэмы Александра Пушкина <i>Цыганы</i>	217
Ольга Гриневич	
Полемика с усадебным текстом Л.Н. Толстого в романе М. Степновой <i>Сад</i>	231
Юрий Доманский	
Слово «сцена» в паратексте <i>Вишнёвого сада</i> А.П. Чехова. К вопросу о пространстве реально-художественном и пространстве реально-театральном в драматургическом тексте.....	243
Татьяна Автухович	
Экфрасис как способ формирования пространства смысла	255

PRZESTRZEŃ URBANISTYCZNA.....	267
KATARZYNA SYSKA	
O mitologii miasta w dramacie Jurija Kławdijewa	
<i>Obłok przypominający delfina.....</i>	<i>269</i>
BOGUSŁAW ŻYŁKO	
O pewnej reprezentacji wieczności (Uwagi o <i>Rzymie</i> Mikołaja Gogola).....	281
DZMITRY KLIABANAU	
Topos Rzymu jako element „mitu Husowskiego” Władzimira Arłoua	
(na materiale powieści <i>Czasy dżumy</i>)	293
Михаил Строганов	
<i>Город пышный, город бедный</i> и его родственники	305
Павел Лавринец	
Поэтосфера Вильнюса как города храмов	317
Валентина Брио	
Вильнюсские дворики как особенный городской локус	329
Наталия Няголова	
Топос «города греха» в литературной урбанистике болгарской	
«оттепели». Предварительные заметки.....	343
Михаил Тимофеев	
Что делает наши ландшафты такими разными, такими	
привлекательными? (Английский индустриальный пейзаж	
XVIII-XX веков).....	355
PRZESTRZEŃ PODRÓŻY	367
MATYŁDA CHRZĄSZCZ	
Podróż do źródeł tożsamości. <i>Wschód</i> Andrzeja Stasiuka	369
МІСНАЉ МІЛЦЗАРЕК	
<i>Вьспа</i> Гоўланова або о poszukiwaniu sensu w Arktyce.....	379
Александр Вавжинчак	
Путь как судьба. Повесть Виктора Астафьева <i>Перевал</i>	393

PRZESTRZEŃ WIZUALNA	405
Якуб Садовски	
Интеллигент в пространстве анимации. Мультфильмы по рассказам Эдуарда Успенского.....	407
Евгения Строганова	
Женщина с книгой в портретной живописи второй половины XVIII – первой половины XIX в. Модель и пространство. Заметки к теме	421
Наталья Мариевская	
Социальные пространства в динамике сюжета. Анализ драматургии современного фильма.....	435
Наталия Злыднева	
Концепт «путь-дорога» в русской живописи. наброски к теме	449
INDEKS OSÓB	461
Указатель имён.....	467

ANDRZEJ ROMANOWSKI
Uniwersytet Jagielloński

Pogranicze polsko-rosyjskie (do roku 1863) Zagadnienia i postacie

Na temat polsko-rosyjskich kontaktów literackich powstała cała biblioteka, jednak nie każdy kontakt jest pograniczem. Do zaistnienia pogranicza konieczne jest spełnienie przynajmniej jednego z kilku warunków (regionalizm, rozmyta tożsamość, wielojęzyczność), w tym także – istnienia jakiejś granicy: państwowej bądź administracyjnej. A zatem do XVI wieku o pograniczu polsko-rosyjskim nie mogło być mowy. Styk taki pojawił się w momencie powstania granicy Korony Królestwa Polskiego z Carstwem Moskiewskim. A tu datę można określić dokładnie: jest nią 6 czerwca 1569, gdy dokonana się inkorporacja województwa kijowskiego, oderwanego właśnie od Litwy. Niespełna miesiąc później, 1 lipca, Polska i Litwa zawarły w Lublinie unię. Powstała Rzeczpospolita, a istniejące dotąd pogranicze litewsko-rosyjskie otrzymało komponentę polską. Jednak oba te pogranicza, litewsko-rosyjskie i polsko-rosyjskie, przebiegały zawsze przez Ruś – litewską bądź koronną. Zwłaszcza w sytuacji Wielkiego Księstwa Litewskiego, mającego charakter w większości ruski, było to *de facto* pogranicze rusko-ruskie.

Tworzyli je zrazu uciekinierzy z Moskwy – w czasach Iwana Groźnego ich liczba miała sięgnąć ośmiuset¹. Wśród nich, jeszcze przed powstaniem Rzeczypospolitej, znalazł się w roku 1564 kniaź Andriej Kurbski. Ten niedawny wódz wojsk moskiewskich w wojnie inflanckiej właśnie na Litwie (oraz w litewsko-polskich

¹ Podaję za: E. Małek, *Polsko-rosyjskie kontakty kulturowe w XV-XVIII wieku* [w:] *Wśród krajów Północy. Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej wobec narodów germańskich, słowiańskich i naddunajskich. Mapa spotkań, przestrzenie dialogu*, red. M. Hanusiewicz-Lavallee, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 481-482, *Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej w Dialogu z Europą. Hermeneutyka Wartości*, t. 1.

Inflantach) narodził się jako pisarz. I to pisarz rosyjski. Naturalnie nie tworzył po rosyjsku, lecz „po rusku”, językiem specyficznym, o moskiewskiej proveniencji, okraszany cytatami polskimi i łacińskimi. Nadane mu przez Zygmunta Augusta Milanowicze pod Kowlem stały się przy tym ważnym ośrodkiem nie tylko kultury prawosławnej w Koronie Królestwa Polskiego (lub w ogóle w Rzeczypospolitej), ale też kultury moskiewskich emigrantów. Były bowiem jakby odległą zapowiedzią „Domku w Kołomnie” Dymitra Fiłosofowa, czy mówiąc szerzej: twórczości „białych Rosjan” powstającej w międzywojennej Warszawie.

Pisarstwo Kurbskiego stało się pierwszym ogniwem zjawiska, które nazwałem kiedyś „literaturą polsko-rusko-rosyjską”². Późniejsza o dwa lata kolejna ucieczka z Moskwy na Litwę – Iwana Fiodorowa i Piotra Mścisławca – nie była wprawdzie ogniwem drugim, ale jej konsekwencje okazały się jeszcze poważniejsze. Nie wiemy, kim był Mścisławiec (wiązano go z miastem Mścisław na Litwie, mógł więc być uchodźcą – najpierw do Moskwy, potem z Moskwy), jednak Fiodorow był bez wątpienia Rosjaninem („Moskwitinem”, jak sam się określał). Obaj podjęli działalność w Zabłudowie na litewskim zrazu Podlasiu, drukując tu (od lipca 1568 do marca 1569) *Ewangeliarz pouczający* (*Uczitiel’noje Jevanhelie*), cerkiewne dzieło klasyka literatury starobułgarskiej, Konstantyna Presławskiego. Fiodorow, podobnie jak Kurbski, spędził odtąd resztę życia w Koronie Polskiej: najpierw w Zabłudowie (który właśnie zmienił przynależność państwową), potem kolejno we Lwowie, Ostrogu na Wołyniu oraz ponownie we Lwowie³. Wydana przez niego w roku 1581 w Ostrogu tzw. *Biblia ostrogska* stała się z jednej strony świadectwem znaczenia kulturowego ówczesnej Rusi-Ukrainy⁴, z drugiej jednak – dalekim echem pogranicza rusko-moskiewskiego, bo przecież nie tylko była dziełem drukarza „Moskwitina”, lecz i pokłosiem tzw. *Biblii Gennadiuszowskiej*, przysłanej niegdyś przez Iwana Groźnego kniaziowi Konstantemu Wasylowi Ostrogskiemu. A i konsultantem tego dzieła był osiadły na Wołyniu Kurbski.

Jaki typ pogranicza polsko-rosyjskiego występował zatem w XVI wieku? Jan Stanisław Bystroń pisał niegdyś, że

Polska szesnastego wieku, wielka, potężna, żyjąca w promieniach kultury humanizmu, związana ideowo z zachodnioeuropejskim światem, dumna ze swych swobód

² Zob. A. Romanowski, *Wschodnim pograniczem literatury polskiej. Od Średniowiecza do Oświecenia*, Universitas, Kraków 2018, *Biblioteka Literatury Pogranicza*, t. 27.

³ Zob. M. Gębarowicz, *Iwan Fedorow i jego działalność w latach 1569-1583 na tle epoki*, PWN, Warszawa–Wrocław 1970.

⁴ O przodującej roli Rusi koronnej w całej prawosławnej Słowiańszczyźnie pisał Iwan Ohienko, *Українська церква. Нариси з історії Української Православної Церкви*, Київ 1993.

stanowych, odnosiła się wyniosłe do jakiegoś dalekiego państwa [Moskwy – A.R.], rządzonego bezwzględną tyranią, do ludzi o innej kulturze, innej religii, nie umiejących po łacinie, opierających się w swych poglądach na innym systemie wartości⁵.

Opinia Bystronia, choć polonocentryczna, nieuwzględniająca komponenty ruskiej i formułowana z charakterystyczną dla Polaków nutą okcydentalistycznej wyższości, była jednak trafna – wszak podobną wyniosłość wobec Moskwy wykazywali również prawosławni obywatele Rzeczypospolitej, niekoniecznie przecież związani z humanizmem i Zachodem. Gdyby jednak stwierdzić, że działalność powstałego w roku 1632 Kolegium Kijowsko-Mohylańskiego stanowiła przejaw pogranicza polsko-rosyjskiego, teza taka sytuowałaby się na granicy absurdu. A przecież choć dokonywano w Kolegium okcydentalizacji, latynizacji i polonizacji prawosławnej Rusi, to stworzono także intelektualny wzór dla Moskwy, swoiste zagłębienie, z którego przybywali do niej kolejni duchowni i uczeni. Działo się tak od początku istnienia Kolegium, ale zwłaszcza pod panowaniem już moskiewskim, gdy poddanymi cara stali się wychowankowie tej uczelni, Łazarz Baranowicz i Joanicyusz Galatowski. Żyjąc na zachodnich kresach państwa moskiewskiego, w Czernihowie i Nowogrodzie Siewierskim, stanowili w istocie prawosławną enklawę kultury Rzeczypospolitej, i to tym bardziej, że pisali w znacznej mierze po polsku, więc w języku przyswojonym już wówczas przez Kolegium kijowskie i w gruncie rzeczy przez całą Ruś koronną i litewską, tak unicką, jak prawosławną. Bez względu jednak na używany język wpływ Baranowicza, a zwłaszcza Galatowskiego na kulturę moskiewską był znaczny⁶.

Jeszcze ważniejsze okazało się zaś przybywanie ruskich elit prawosławnych z Kijowa wprost do stołecznej Moskwy. Czołowe miejsce w tym gronie zajął kolejny wychowanek Kolegium kijowskiego i kolejny uciekinier – tym razem z Litwy – Samuel Piotrowski-Sitnianowicz, czyli Symeon Połocki. Ten pierwszy rosyjski poeta i dramaturg, piszący zrazu po polsku, potem w cerkiewno-ruskim, a przeszczepiający na grunt moskiewski sylabizm polski i dramat jezuicki, niewątpliwie jest przedstawicielem polsko-rusko-rosyjskiego pogranicza i – jak dawno już zauważał Ryszard Łużny – „może być słusznie uznany za najbardziej «polskiego» pośród «ruskich» pisarzy siedemnastowiecznych”⁷. W moskiewskiej literaturze i kulturze stworzył Symeon swoją szkołę. Jego uczeń, Siłwiestr Miedwiediew, opracuje z czasem projekt

⁵ J.S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce*, PIW, Warszawa 1976, s. 115.

⁶ Н.Ф. Сумцов, *К истории южно-русской литературы семнадцатого столетия. II. Иоанникий Галатовский*, Киев 1885.

⁷ R. Łużny, *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII-XVIII w.*, Uniwersytet Jagiell-

Akademii Słowiańsko-Grecko-Łacińskiej, odwołującej się do tradycji kijowskiej, a otwartej w Moskwie w roku 1685. Inny uczeń, Karion Istomin, wyda w Moskwie w roku 1694 pierwszy drukowany elementarz rosyjski: iluminowany *Bukwar' sławia-norossiskich pismien ustawnych i skoropisnych greczeskich ze latyńskich i polskich*. Do tych pisarzy i działaczy dołączył w roku 1681 polski (polsko-ruski?) szlachcic z Przemyśla, Jan Białobocki. Zamieszkał on w Moskwie, przyjął prawosławie i jako Andriej Christoforowicz napisał w roku 1690 poemat *Pentateugum (Pentateuch)*⁸. Tym samym otworzył szereg tych Polaków, którzy świadomie przyjmowali rosyjskość. Choć jeszcze nie język rosyjski, którym wtedy w piśmie się nie posługiwano – Białobocki, jak Symeon Połocki, pisał w ruskiej odmianie cerkiewszczyzny.

Polsko-rusko-rosyjska wspólnota kulturowa triumfowała w tym czasie, zwłaszcza po „pokoju wieczystym” 1686 roku, na moskiewskim Kremlu. Była widoczna w kulturze obiegu wysokiego (co jest najlepiej znane), ale i obiegu niskiego, skoro w rękopiśmiennych śpiewnikach rosyjskich drugiej połowy XVII wieku pojawiały się pieśni w języku polskim, zapisywane cyrylicą⁹. Gdy zaś w pierwszych dekadach XVIII wieku Piotr Wielki szukał wzorów cywilizacyjnych w krajach niemieckich i Holandii, to wzory prawosławne mógł czerpać tylko z tradycji Kijowa. Stąd udział w Piotrowych reformach kolejnych „kijowian”, Stefana Jaworskiego i Teofana Prokopowicza, przeszczepiających do Moskwy m.in. tradycję łacińską. Zresztą łacina i polszczyzna były długo widoczne w podległym Rosji Kolegium kijowskim (wówczas pod nazwą Academia Mohileano-Zaboroviense); jeszcze w latach 40. XVIII wieku uczniowie młodszych klas byli zobowiązani do rozmawiania między sobą, nawet na przerwach, wyłącznie po polsku¹⁰.

Pogranicze polsko-rosyjskie miało oblicza polonizacji bądź rusyfikacji. Pierwszej została poddana Ruś polsko-litewska w epoce kontrreformacji, a realizowali ją – jak widzieliśmy – sami prawosławni. Że takie spolonizowane prawosławie nie przestawało pełnić roli pomostu w kierunku rosyjskości – o tym przykład Symeona Połockiego świadczy najlepiej. Natomiast – wbrew obiegowym opiniom – czasy bezpośrednio porozbiorowe nie znały rusyfikacji. Działo się raczej przeciwnie: ze strony polskiej przewidywano, że (jak to dziś ujmuje badaczka)

łoński, Kraków 1966, s. 126, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczno-literackie*, z. 11.

⁸ O Miedwiediewie, Istominie i Białobockim zob. J. Dębski, *Twórczość rosyjskich sylabistów i tradycja literacka*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983.

⁹ A. Pozdniejew, *Polskie pieśni w rękopiśmiennych śpiewnikach rosyjskich XVII-XVIII wieku*, przeł. C. Hernas, „Pamiętnik Literacki” R. 53, 1962, z. 2, s. 483.

¹⁰ Zob. A. Jabłonowski, *Akademia Kijowsko-Mohilańska. Zarys historii na tle rozwoju ogólnego cywilizacji zachodniej na Rusi*, Druk W.L. Anczyca i Spółki, Kraków 1899-1900, s. 233, *Materiały i Opracowania Dotyczące Historii Wyższych Zakładów Naukowych w Polsce*, 5.

wnikanie w żywą, bogatą kulturę polską żywiołu rosyjskiego, zbyt mało atrakcyjnego kulturalnie i postrzeganego jako cywilizacyjnie zapóźniony, skończy się rozplynięciem w powodzi polskości¹¹.

Polskie zadufanie miało z czasem się zemścić, jednak na przełomie XVIII i XIX wieku Rosja nie była nawet postrzegana jako kraj odmiennej niż Polska kultury. Anna Nasiłowska, analizując poezję Stanisława Trembeckiego, zwracała uwagę, że w niej

nie istnieje [...] opozycja Rzymu i Bizancjum. Ta Rosja jest «rzymska», co oznacza nie tyle katolicyść, która dla oświeconego jest przywarą, ile wergilijskość, owidiuszowy czar i paryską elegancję. [...] Rosja to Zachód¹².

Dodajmy, że na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego ważnym ośrodkiem edukacji pozostało jezuickie kolegium w dawnym mieście Symeona, Połocku. Pozostało, a nawet swe znaczenie powiększyło, bo w styczniu 1812 zostało przez Rosjan awansowane do szczybla Akademii¹³. Również więc pod względem opieki nad najbardziej katolickim z zakonów „Rosja to był Zachód”.

W tak rozumianym styku polsko-rosyjskim pośrednictwo ruskie (ukraińskie bądź białoruskie) przestawało być niezbędne. W unifikującej się narodowo kulturowo polskiego oświecenia, zwłaszcza oświecenia późnego, po roku 1815, powszechne były same w sobie wątki słowianofilskie¹⁴. Badania nad Słowiańszczyzną, prowadzone przez Walentego Skorochoda Majewskiego, Wawrzyńca Surowieckiego czy Ignacego Rakowieckiego, tworzyły atmosferę, w której w idei słowiańskiej widziano

¹¹ D. Samborska-Kukuć, *Funkcjonalność badań postkolonialnych w dyskursie kresoznawczym – casus łotewski jako paradygmat* [w:] *Metody badań i poszukiwania*, red. J. Płuciennik, P. Stalmaszczyk, Primum Verbum, Łódź 2012, s. 61, *Język – Literatura – Kultura*.

¹² A. Nasiłowska, *Poezja opisowa Stanisława Trembeckiego*, IBL PAN, Ossolineum, Wrocław 1990, s. 196-198.

¹³ Zob. I. Kadulski, *Akademia Połocka. Ośrodek kultury na Kresach 1812-1820*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004. W historii nic jednak nie jest proste: już w 1820 r. jezuici zostali z Rosji wygnani.

¹⁴ Zob. Z. Klarnierówna, *Słowianofilstwo w literaturze polskiej lat 1800 do 1848*, Instytut Popierania Nauki, Warszawa 1926, *Studia z Zakresu Historii Literatury Polskiej*, nr 4.

bądź środek do restytucji utraconej niepodległości, lub co najmniej do uzyskania autonomii w federacji pokrewnych narodów, bądź pocieszenie i poniekąd powód do rezygnacji ze zbyt daleko idących zamierzeń¹⁵.

„Niech Polak z Rosjaninem, podawszy sobie ręce, szczerze zapomną o ranach wzajemnie sobie przez długi wieków przeciąg zadawanych”¹⁶ – pisała w *Pielgrzymie w Dobromilu* (Warszawa 1817 lub 1818) Izabela z Flemingów Czartoryska.

Pogranicze polsko-rosyjskie zaczęło więc powstawać na bazie słowiańskiej bliskości ideowej. W porównaniu z niedawnymi przecież czasami przedrozbiorowymi było to zjawisko względnie nowe. Protegowany Czartoryskich, Zorian Dołęga Chodakowski, czyli Adam Czarnocki, urodził się jako poddany króla Polski, na ziemiach dzisiejszej Białorusi, pod Nieświeżem. Od roku 1814 prowadził poszukiwania etnograficzne na Polesiu (dawnej Rusi litewskiej) oraz na Wołyniu i Ukrainie (dawnej Rusi koronnej). Potem, w latach 1817-1818, badał lud ruski dawnej Rusi Halickiej, ówczesnej Galicji. Natomiast w roku 1819 przeniósł się dalej na wschód: na białoruskie ziemie pierwszego rozbioru – do Homla, majątku już rosyjskiego, należącego do hrabiego Nikołaja Rumiancewa. A wkrótce potem przekroczył dawne granice Rzeczypospolitej i na wielkiej przestrzeni od Pskowa do Petersburga badał folklor wielkoruski. Jako rosyjski uczony i publicysta zadebiutował już w roku 1819 (rok po słynnej rozprawie *O Sławiańszczyźnie przed chrześcijaństwem!*) w „Więstniku Jewropy”. Niebawem, w roku 1820, ogłosił w numerach 33-36 czasopisma „Syn otczestwa” swój *Проект ученого путешествия*. Przejście od „polskości” do „rosyjskości” dokonywało się, jak widać, w sposób organiczny, samoistny, w ramach jednej biografii. W klimacie unii polsko-rosyjskiej z roku 1815 tworzyła się więc kolejna wspólnota polsko-rusko-rosyjska – na bazie słowianofilskiej i folklorystycznej¹⁷.

Ale też łącznik ruski można było coraz częściej obserwować już tylko w biografiach pisarzy. Czarnocki był kolejnym przedstawicielem twórców, którzy – jak niegdyś Białobocki – urodzili się na ziemiach ruskich Rzeczypospolitej, a usługi oddali także (a może przede wszystkim) kulturze „słowiańskiej”, więc zwłaszcza rosyjskiej. Pisarze ci pochodzili już wtedy głównie z dzisiejszej Białorusi. Młodszy od Czarnockiego Tadeusz Bułharyn, również urodzony jako poddany króla Polski,

¹⁵ A. Zieliński, *Naród i narodowość w polskiej literaturze i publicystyce lat 1815-1831*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1969, s. 53.

¹⁶ Cytuję wg edycji: Wilno 1861, s. 167.

¹⁷ Zob. J. Maślanka, *Zorian Dołęga Chodakowski. Jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1965; L. Małasz-Aksamitowa, *Pionier folklorystyki słowiańskiej Zorian Dołęga Chodakowski*, przeł. A. Bagrowska, „Literatura Ludowa” 1967, nr 1-3.

w powiecie ihumeńskim, też pisał początkowo po polsku (choć znacznie mniej niż Czarnocki) i swe utwory publikował w roku 1819 w „Tygodniku Wileńskim” Joachima Lelewela. Ale gdy tego roku osiadł w Petersburgu, w roku następnym zadebiutował jako pisarz rosyjski: w numerach 31-32 wspomnianego „Syna otieczestwa” – tuż przed pojawieniem się na tych łamach Czarnockiego. Ten pierwszy rosyjski prozaik o ogólnonarodowej renomie był przez Rosjan traktowany jako ktoś obcy, ktoś z zewnątrz (niegdyś tak odbierano Symeona Połockiego) i do dziś bywa przez nich uznawany za Polaka. Polacy nie chcą na ogół się do niego przyznawać, choć polski autor jego ostatniej monografii zwraca uwagę, że przez co najmniej pierwszych jedenaście lat spędzonych w Petersburgu był on – rzecz można – „naszym człowiekiem w Rosji”: pisarzem propagującym polską kulturę, opiekującym się polskimi pisarzami (np. swym krajanem, Adamem Mickiewiczem). Taką rolę – wprawdzie ze zmniejszającą się skutecznością – pełnił Bułharyn do końca życia¹⁸. Pisarz to zatem rosyjski czy jednak polsko-rosyjski?¹⁹

Uderzająco podobny był przypadek Józefa Sękowskiego. Pochodził on z Wileńszczyzny, a po plebejskiej zapewne matce byłby (na dzisiejsze kryteria) Białorusinem. W jakimś sensie kroczył śladami zarówno Czarnockiego, jak Bułharyna. Tak jak Czarnocki korzystał bowiem w roku 1819 z pomocy finansowej Nikołaja Rumiancewa z Homla i w tymże roku zawarł w Wilnie bliską znajomość z Bułharynem, zaś w roku 1820 spotkał się ponownie z Czarnockim w tym samym (oraz sąsiednim) numerze „Syna otieczestwa” (nr 36-37). Dwa lata po Bułharynie osiadł w Petersburgu i w dalszym ciągu z nim współpracował. Natomiast jego związek z kulturą polską szybko się rozluźniał: gdy w roku 1826 (więc już po wygnaniu z Rosji jezuitów) wizytował katolickie szkoły zakonne na Białorusi, starał się o usunięcie z nich polskich wpływów.

Po powstaniu listopadowym pogranicze rosyjsko-polskie było też lansowane przez samych Rosjan. Pragnęli oni pogodzenia się (oczywiście na własnych warunkach) ze „zbłąkanymi” Polakami. Najsłynniejszy był przypadek Piotra Dubrowskiego, działającego w Warszawie doby paskiewiczowskiej. W latach 1842-1843 wydał on tu dwadzieścia cztery numery dwutygodnika polsko-rosyjskiego „Jutrzenka – Diennica”²⁰. Dwujęzyczność pisma była fenomenem – na gruncie

¹⁸ Zob. P. Głuszkowski, *Barwy polskości, czyli życie burzliwe Tadeusza Bułharyna*, Universitas, Kraków 2018, *Biblioteka Literatury Pogranicza*, t. 26.

¹⁹ Bułharyna uwzględnia *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”* (t. 7, Warszawa 1968), ukazująca również pisarzy języków innych niż polski. Znacznie bardziej związły słownik *Dawni pisarze polscy* (t. 1, Warszawa 2000) już Bułharyna nie wymienia.

²⁰ Zob. E. Kucharska, *Jutrzenka-Diennica. Czasopismo słowiańskie P. Dubrowskiego*, „Zeszyty Naukowe. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu. Filologia Rosyjska” 1972, z. 8, s. 5-20.

polsko-rosyjskim pojawiła się pierwszy raz w historii. Polacy bojkutowali periodyk, spotykał się on natomiast z uznaniem nie tylko Rosjan (co zrozumiałe), lecz także Czechów (konkretnie Jana Ewangelisty Purkyně, Polakom przecież przychylnego). Ale w Polsce na ideę słowiańską było już za późno. Pozostaje pytanie, czy polonofilstwo Dubrowskiego mogło być rezultatem jego pochodzenia? Wszak on także był „z Rusi”, choć tym razem „koronnej”: urodził się w Czernihowie – mieście, które dwieście lat wcześniej było kolebką literatury polsko-rusko-rosyjskiej...

Ostatnim Mohikaninem pogranicza polsko-rosyjskiego był Adam Honory Kirkor. Pochodzący z Białorusi wschodniej, z guberni mohylewskiej, był czynny w polskiej pracy literackiej od roku 1842, wydawał szereg polskich pism w Wilnie²¹, jednak od lat 50. publikował i redagował również prace rosyjskie. Fenomen tego pisarza jest w istocie zadziwiający, bowiem po powstaniu styczniowym pogrzebał on własnymi rękami (tworzoną przez siebie wcześniej) polską prasę wileńską, a mimo to spotykał się ze zrozumieniem i uznaniem nie tylko Rosjan, lecz również Polaków. Rosjanie podkreślali po jego śmierci, że „uważał siebie za Polaka sercem i duszą, wszędzie i zawsze stawiał na pierwszym planie polskie interesy”²², Polacy zaś uznawali, że „wszystkie prace jego ożywiała miłość gorąca kraju i spółziomków”²³. Jak widać, nawet po powstaniu styczniowym była możliwa w stosunkach polsko-rosyjskich świadomość pograniczna.

Pogranicze polsko-rosyjskie, realizujące się przed rozbiorami „przez Ruś”, istniało w XIX wieku coraz częściej „mimo Rusi” – rodzące się nowe literatury, ukraińska i białoruska, przestawały być jego komponentami. Już około połowy XVIII wieku pojawiło się (obok gasnącej gwiazdy mohylańskiej) pogranicze ukraińsko-rosyjskie: Hryhoryj Skoworoda pisał w języku będącym mieszaniną cerkiewnego z elementami nie tylko ukraińskiego, lecz także rosyjskiego²⁴, a później nawet Taras Szewczenko tworzył również po rosyjsku. Na terenie Ukrainy rosyjskiej (w odróżnieniu od Galicji) o pograniczu polsko-ukraińsko-rosyjskim raczej nie było już mowy. Wyjątkowo pojawi się tylko pogranicze ukraińsko-polskie: na przykład w dwujęzycznej poezji Tymka Padurra, a tuż przed powstaniem styczniowym także w kijowskim Związku Trojnickim – tym razem jednak bez istotniejszych osiągnięć literackich.

²¹ Zob. M. Stolzman, *Czasopisma wileńskie Adama Honorego Kirkora*, PWN, Warszawa–Kraków 1973, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historycznoliterackie*, z. 26.

²² „Исторический вестник” 1887, № 2, s. 479.

²³ „Kłosy” 1886, nr 1120, 4/16 XII, s. 391. Jest to opinia Adama Pługa (właśc. A. Pietkiewicz); pochodził on również z Białorusi i drogę życiową Kirkora niewątpliwie rozumiał.

²⁴ Zob. П.П. Плющ, *Історія української літературної мови*, Київ 1971, s. 237.

Odwrotnie rzecz się miała z literaturą białoruską. Powstała później niż ukraińska, była zapisywana łacinką, a tworzyli ją pisarze języka polskiego, tacy jak Jan Czczot, Jan Barszczewski, Wincenty Dunin Marcinkiewicz czy Konstanty Kalinowski. Stanowiła więc ta literatura przejaw pogranicza białorusko-polskiego, świadomie i konsekwentnie odzeganego się od rosyjskości²⁵. Jest to skądinąd zadziwiające, skoro równolegle szlachta polska z Białorusi zasilala szeregi pisarzy „polsko-rosyjskich”. Tak czy inaczej, dopiero wydany w roku 1865 zakaz druków białoruskich czcionką łacińską upowszechni piśmiennictwo białoruskie grażdanką, stwarzając także na tym terenie warunki do szerszego zaistnienia pogranicza białorusko-rosyjskiego. Ale do końca XIX wieku pogranicze białorusko-polskie dominowało i o żadnym pomoście wiodącym w stronę Rosji raczej nie było mowy²⁶.

Bo też w dalszych dziejach pogranicza polsko-rosyjskiego wszystkie byty pośrednie, wykazujące niejasną tożsamość, zostaną podciągnięte pod jeden narodowy strychulec: polski lub rosyjski. Osobnym problemem stanie się jednak dwujęzyczna literatura polsko-rosyjska. Rozwinie się ona po powstaniu styczniowym, a jej relikty – przetransponowane także na zagadnienia tożsamościowe – będą obecne aż do naszych dni.

Bibliografia

- Bendza M., *W czterechsetlecie wydania Biblii Ostrogskiej 1581-1981*, „Rocznik Teologiczny” R. 23, 1981, z. 2.
- Bystron J.S., *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce*, PIW, Warszawa 1976.
- Dębski J., *Twórczość rosyjskich sylabistów i tradycja literacka*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1983.
- Gębarowicz M., *Iwan Fiedorow i jego działalność w latach 1569-1583 na tle epoki*, PWN, Warszawa–Wrocław 1970.

²⁵ Inspiracje rosyjskie istniały, lecz były marginalne. W gruncie rzeczy sprowadzały się do powstałej na początku XIX w. na zachodniej Smoleńszczyźnie *Eneidy nawywarat*, choć pierwszy (z 1837) rękopiśmienny przekaz tego utworu został akurat sporządzony łacinką. Z kolei *Taras na Parnasie*, choć pochodzący zapewne z połowy XIX w., został przypasowany do pogranicza białorusko-rosyjskiego tylko przez fakt publikacji w 1889 r., w wychodzącym w Mińsku rosyjskim czasopiśmie „Minskij listok”.

²⁶ Słowo „raczej” jest tu kluczowe, bowiem wokół ukazującego się w latach 1886-1902 „Minskiego listka” skupili się także ludzie o orientacji białoruskiej: Mikołaj Janczuk, Kazimierz Kostrowicki-Karuś Kahaniec czy najwybitniejszy z nich Jan Niesłuchowski-Janka Łuczyna. Nieprzypadkowo na tych łamach opublikowano *Tarasa na Parnasie*.

- Głuszkowski P., *Barwy polskości, czyli życie burzliwe Tadeusza Bułharyna*, Universitas, Kraków 2018, *Biblioteka Literatury Pogranicza*, t. 26.
- Hodana T., *Między królem a carem. Moskwa w oczach prawosławnych Rusinów – obywateli Rzeczypospolitej (na podstawie piśmiennictwa końca XVI – połowy XVII stulecia)*, Kraków 2008.
- Jabłonowski A., *Akademia Kijowsko-Mohylańska. Zarys historii na tle rozwoju ogólnego cywilizacji zachodniej na Rusi*, Druk W.L. Anczyca i Spółki, Kraków 1899-1900, *Materiały i Opracowania Dotyczące Historii Wyższych Zakładów Naukowych w Polsce*, 5.
- Kadulska I., *Akademia Połocka. Ośrodek kultury na Kresach 1812-1820*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004.
- Klarnerówna Z., *Słowianofilstwo w literaturze polskiej lat 1800 do 1848*, Instytut Popierania Nauki, Warszawa 1926, *Studia z Zakresu Historii Literatury Polskiej*, nr 4.
- Kucharska E., *Jutrzenka-Diennica. Czasopismo słowiańskie P. Dubrowskiego*, „Zeszyty Naukowe. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu. Filologia Rosyjska” 1972, z. 8, s. 5-20.
- Łużny R., *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII-XVIII w.*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 1966, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historycznoliterackie*, z. 11.
- Małasz Aksamitowa L., *Pionier folklorystyki słowiańskiej Zorian Dołęga Chodakowski*, przeł. A. Bagrowska, „Literatura Ludowa” 1967, nr 1-3.
- Małek E., *Polsko-rosyjskie kontakty kulturowe w XV-XVIII wieku [w:] Wśród krajów Północy. Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej wobec narodów germańskich, słowiańskich i naddunajskich. Mapa spotkań, przestrzenie dialogu*, red. M. Hanusiewicz-Lavallee, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 481-482, *Kultura Pierwszej Rzeczypospolitej w Dialogu z Europą. Hermeneutyka Wartości*, t. 1, <https://doi.org/10.31338/uw.9788323521358.pp.478-553>.
- Maślanka J., *Zorian Dołęga Chodakowski. Jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1965.
- Nasiłowska A., *Poezja opisowa Stanisława Trembeckiego*, IBL PAN, Ossolineum, Wrocław 1990.
- Pozdniejew A., *Polskie pieśni w rękopiśmiennych śpiewnikach rosyjskich XVII-XVIII wieku*, przeł. C. Hernas, „Pamiętnik Literacki” R. 53, 1962, z. 2.
- Romanowski A., *Wschodnim pograniczem literatury polskiej. Od Średniowiecza do Oświecenia*, Universitas, Kraków 2018, *Biblioteka Literatury Pogranicza*, t. 27.

- Samborska-Kukuć D., *Funkcjonalność badań postkolonialnych w dyskursie kresoznawczym – casus łotewski jako paradygmat* [w:] *Metody badań i poszukiwania*, red. J. Płuciennik, P. Stalmaszczyk, Primum Verbum, Łódź 2012, *Język – Literatura – Kultura*.
- Stolzman M., *Czasopisma wileńskie Adama Honorego Kirkora*, PWN, Warszawa–Kraków 1973, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historycznoliterackie*, z. 26.
- Zieliński A., *Naród i narodowość w polskiej literaturze i publicystyce lat 1815-1831*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1969.
- „Kłosy” 1886, nr 1120, 4/16 XII.

- Огієнко І., *Українська церква. Нариси з історії Української Православної Церкви*, Київ 1993.
- Плющ П.П., *Історія української літературної мови*, Київ 1971.
- Сумцов Н.Ф., *К истории южно-русской литературы семнадцатого столетия. II. Иоанникий Галятовский*, Киев 1885.
- „Исторический вестник” 1887, № 2.

ABSTRACT

Polish-Russian Borderlands (until 1863): Issues and Characters

The author analyzes the origins of the Polish-Russian borderlands, starting from the 16th century (the works of Andrei Kurbsky, the activities of the book printer Ivan Fedorov), and presents the role of the Kiev-Mohylan Collegium of the 17th century in the convergence of Orthodox cultures of the Polish-Lithuanian Commonwealth and Moscow state. Particular importance in this convergence is attached to the student of the college, Symeon Polotsky, as well as to his students: Sylvester Medvedev, Karion Istomin and Yan Byalobotsky, and later, in the first decades of the 18th century, Stefan Yavorsky and Feofan Prokopovich. “Slavic” programs and folklore activities of the early 19th century show the role of such active and creative Polish and Russian personalities as Adam Charnotsky, Thaddeus Bulgarin, Osip Senkovsky and Adam Honorius Kirkor. The author also draws attention to the unrealized role of the bilingual Warsaw magazine “Dennitsa-Jutrzenka”. Formed in the 19th century Russian-Ukrainian and Polish-Belarusian borderlands no longer influenced the further development of Polish-Russian borderlands.

Keywords: borderland, Orthodox Christianity, bilingualism, Slavophilism, folklorism

Słowa kluczowe: pogranicze, prawosławie, dwujęzyczność, słowianofilstwo, folkloryzm

Tom jubileuszowy, który oddajemy do rąk czytelnika, stanowi wyraz najwyższego uznania wobec imponującego dorobku naukowego oraz wdzięczności za lata działalności dydaktycznej Pana Profesora Wasilija Szczukina. Publikacja jest próbą odzwierciedlenia szerokiego spektrum zainteresowań badawczych Jubilata, oscylujących wokół historii literatury i kultury rosyjskiej, metodologii badań literackich, poetyki sztuki totalitarnej, a także szeroko rozumianej geografii humanistycznej; osadza jednocześnie te pojęcia w kontekście macierzystym badacza – to jest fenomenów przestrzeni i tożsamości. Z wielką radością pragniemy podkreślić, że niniejsza księga, na którą złożyły się teksty wielu wybitnych badaczy literatury, sztuki i kultury, pragnących uhonorować Profesora Szczukina, stanowi platformę do wymiany myśli naukowców reprezentujących ośrodki naukowo-akademiczne między innymi w Polsce, Izraelu, Bułgarii, Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Rosji, na Litwie i Białorusi, co należy uznać za jawne świadectwo swoistej niezależności nauki i jej niepodlegania różnorodnym ograniczeniom, które w danym czasie i danej przestrzeni mogą hamować kontakty i zaburzać procesy konsolidacyjne na bazie twórczej wymiany.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-730-9

